

Waarom suburbaniseren wij?

Chris Kesteloot

In de rubriek Klassiekers gaat AGORA in op boeken die niet vers van de pers komen, maar nog steeds uiterst relevant zijn. Deze keer 'A Theory Of Capitalist Regulation: The U.S. Experience' (1979/2000) van Michel Aglietta.

Ik hoorde voor de eerste keer over Michel Aglietta spreken in het prille begin van de jaren tachtig, op maandelijkse seminars van de onderzoeksgroep 'Economie et Société' van de Université Catholique de Louvain (UCL). Deze seminars waren een verzamelpaats voor economen die zich afzetten tegen het orthodoxe liberale denken in hun vakgebied. Onder hen Jacques Gouverneur die toen schreef aan een inleiding in de marxistische economie, een veel gelezen werk in ontwikkelingslanden. Verder ook de iets jongere Philippe van Parijs die sindsdien het universele basisinkomen verdedigt. Alain Lipietz, vandaag Europarlementslid voor de Franse groenen was ook dikwijls aanwezig op deze seminars. Met Michel Aglietta en Robert Boyer is hij een van de grondleggers van de Franse regulatieschool. Deze Michel Aglietta was dus geen gewone econoom.

Onrechtstreeks leverde Aglietta een sterke bijdrage aan de geografie

Zijn boek verscheen tegelijk in het Frans en Engels in 1976. Gestoeld op zijn doctoraatsthesis, maakt Aglietta een marxistische analyse van de Amerikaanse economische ontwikkelingen sinds het begin van de twintigste eeuw. Het was op twee punten een uitzonderlijk boek. Aglietta baseert zijn analyse op heel wat economische indicatoren en historische feiten over de periode 1900-1972. Hij interpreteert deze dan vanuit een marxistisch conceptueel apparaat. Daarmee ging hij in tegen het dominante Althusseriaanse denkkader binnen de marxistische studies. De Franse filosoof Louis Althusser had Marx' wetten van sociale transformatie (de idee dat maatschappijvormen een vaste opeenvolging vertonen naargelang hun technologische ontwikkeling) tot deterministische hoogtes verheven, waardoor het individu geen enkele rol meer had te spelen in de geschiedenis. De meeste marxisten waren dus druk bezig om de logica van dat determinisme bloot te leggen via kritisch filosofische en politieke analyses van de toenmalige maatschappij. In deze context viel empirische analyse uit de mode. Aglietta bood bijgevolg een welgekomen verzoening van marxisme en empirische analyse.

Daarnaast legt Aglietta de nadruk op regulatie. De zuiver economische mechanismen van het kapitalisme leiden tot veelvuldige crisissen

en instabiliteit. Aglietta – en met hem de regulatieschool die hij tot stand bracht – interesseert zich niet zozeer in waarom er crisissen zijn, maar wel in waarom er zolang géén crisis is geweest. Hij geeft stevige grondslagen aan het argument dat de naoorlogse accumulatie gestoeld is op een vergedreven kolonisatie van de reproductie van de arbeidskracht door het kapitaal (zie ook het profetische boek van de Belgische marxist Ernest Mandel 'Spätkapitalismus' uit 1972). Op een bepaald moment blijken de kapitalisten, gedreven door de constante zweepslag van de concurrentie, niet meer in staat om de winstaccumulatie op lange termijn te verzekeren door veranderingen in het productieproces. De verdieping van de uitbuiting en/of verhoging van de productiviteit is niet langer mogelijk omdat er geen garantie is dat voor de productievermeerdering ook een uitbreiding van de afzetmarkt aanwezig is. De uitweg wordt gevonden in het beheersen en veranderen van het consumptieproces van de arbeidskrachten. Dit is de ziel van het fordisme: de loontrekkenden wordt een consumptienorm voorgespiegeld, zodat zij door hun consumptie bijdragen tot verdere kapitaalaccumulatie. Dat gebeurt door de expansie van het kredietwezen voor consumptie, maar ook door de veralgemening van de sociale zekerheid. Deze was tot dan een spontane ontwikkeling binnen de arbeidersbeweging, maar werd nu door de staat opgeëist als een regulatie-instrument van de economie. Ook concurrentievoorwaarden tussen de bedrijven, monetaire politiek, buitenlandse handel, etcetera, spelen een rol om een relatief stabiel accumulatieregime tot stand te brengen.

Onrechtstreeks heeft Aglietta een sterke bijdrage geleverd aan de geografie. Zijdelings duidt hij aan dat de consumptienorm in het fordisme gestructureerd wordt door twee goederen: de woning en de auto. Dit betekent meteen dat de ruimtelijke vormgeving van de consumptie - de suburbanisatie - geen eeuwig terugkerende vorm van wonen is. Ze is integendeel een cruciale schakel in het fordistische accumulatieregime. Hoewel Aglietta er zelf weinig mee begaan was, heeft hij, zoals Doreen Massey en David Harvey, bijgedragen aan het verruimtelijken van het marxisme en daarmee het maatschappelijk relevant maken van de geografie.

Chris Kesteloot (chris.kesteloot@ees.kuleuven.be) is gewoon hoogleraar aan de vakgroep Geografie van de KU Leuven.